

Opzet deskundigheidsbevordering cultuureducatie en het leergebied kunstzinnige oriëntatie po via Pabo en nascholing

Aanvraag in het kader van het flankerend beleid Cultuureducatie met Kwaliteit

Utrecht -LKCA

Inhoud

Aanleiding	5
Deskundigheidsbevordering leraren primair onderwijs	5
Voorstel duurzame deskundigheidsbevordering via Pabo's en hogescholen	7
Een doorlopend en afgestemd professionaliseringsaanbod	7
Doorlopende professionaliseringslijnen kunstvak en cultuureducatie	8
Beleid voor sturing deskundigheidsbevordering	10
Uitwerking aanvraag flankerend beleid Cultuureducatie met Kwaliteit	11
Voorstel voor Pabo en nascholing	12
Uitwerking van ideevorming in project Pabo (LKCA)	12
Meerwaarde project	13
Aandachtsgebied en samenhang	13
Bijlage 1 Kennisbasis Kunstzinnige Oriëntatie	17
Kennisbasis muziek op de Pabo	18
Kennisbasis dans en drama op de Pabo	22
Kennisbasis beeldend onderwijs op de Pabo	26

Aanleiding

Deskundigheidsbevordering leraren primair onderwijs

In haar cultuurvisie *Cultuur beweegt. De betekenis van cultuur in een veranderende samenleving* benadrukt minister Jet Bussemaker (ministerie van OCW) het belang van cultuuronderwijs en het stimuleren van nascholing hiervoor.

In reactie hierop pleit Kunsten '92 voor een Deltaplan cultuureducatie en onderstreept het belang van kennis en vakmanschap in de school en een goede verankering van cultuureducatie in het curriculum van de Pabo's en lerarenopleidingen. Cultuureducatie gaat veel verder dan alleen kunstvakken en kan ook aansluiten bij vakken als techniek, natuurkunde, geschiedenis en aardrijkskunde. Daarnaast is er het belang van de 21st Century Skills.

Bij deze recente ontwikkelingen sluiten wij graag aan. De brief van minister Bussemaker over het belang van deskundigheidsbevordering van leraren primair onderwijs op het gebied van cultuureducatie is een voortvloeisel van het beleid van het ministerie van OCW. Kabinet Rutte I lanceerde in 2012 het programma *Cultuureducatie met kwaliteit* (2013-2016).

Om de kwaliteit van cultuureducatie in het primair onderwijs te borgen gaat vanaf 1 januari 2013 de matchingsregeling *Cultuureducatie met Kwaliteit* van start, die uitgevoerd wordt door het Fonds voor Cultuurparticipatie. Het Rijk legt hiervoor jaarlijks 10 miljoen euro in, dat door participerende provincies en gemeenten wordt gematcht tot een totaal van (maximaal) 20 miljoen euro per jaar. Bovendien ontvangen basisscholen via de prestatiebox in totaal € 18 miljoen (10,90 euro per leerling) per jaar, te besteden aan verschillende cultuureducatieve activiteiten. In de matchingsregeling *Cultuureducatie met Kwaliteit* kon voor onderstaande activiteiten subsidie aangevraagd worden:

- activiteiten gericht op de ontwikkeling, de verdieping en de vernieuwing van het curriculum voor het leergebied kunstzinnige oriëntatie om doorgaande leerlijnen te realiseren door scholen die zich daarmee willen onderscheiden;
- activiteiten die bijdragen aan de vakinhoudelijke deskundigheid van leerkrachten inclusief vakdocenten en educatief medewerkers op het gebied van cultuureducatie. Het gaat hierbij zowel om pedagogisch-didactische vaardigheden als ook om vaardigheden in de verschillende kunstdisciplines en kennis over het cultureel erfgoed;
- activiteiten gericht op het versterken van de relatie van de school met de lokale culturele en sociale omgeving ten behoeve van de kunstzinnige en culturele ontwikkeling van leerlingen. Het gaat om duurzame en intensieve samenwerking;
- activiteiten die bijdragen aan het ontwikkelen en toepassen van een instrumentarium voor het beoordelen van de culturele ontwikkeling van leerlingen. Hierbij wordt de leeropbrengst centraal gesteld en een duidelijke relatie gelegd met de kerndoelen op het gebied van kunstzinnige oriëntatie binnen het primair onderwijs.

Culturele instellingen zijn verantwoordelijk voor uitvoering van de plannen en werken daarbij samen met basisscholen, met andere culturele instellingen, centra voor de kunsten en een enkele Pabo of kunstvakopleiding.

Daarnaast start het Fonds een regeling voor flankerend beleid (ca. 3,8 miljoen euro per jaar). Hierin zullen projecten starten die aanvullend zijn op de activiteiten uit de matchingsregeling. De aanvraag in dit voorstel is bedoeld voor dit flankerend beleid.

Invoering functiemix primair onderwijs

Een zeker zo belangrijke aanleiding voor dit voorstel is de invoering van de functiemix in het primair onderwijs, die erop gericht is om de school te professionaliseren. De functies zijn verdeeld in LA (leraar), LB (senior leraar) en LC (directie). Pabo-afgestudeerden beginnen hun carrière in het primair onderwijs in een zogeheten LA-functie. Het loopbaanperspectief voor leerkrachten in het primair onderwijs is tot nu toe gering. In veel gevallen blijven zij gedurende hun loopbaan in deze LA-functie werkzaam, tenzij ze doorstromen naar een andere sector of naar een leidinggevende functie in het primair onderwijs. Dit gegeven maakt de arbeidsmarktpositie van het primair onderwijs kwetsbaar. In een krappere wordende arbeidsmarkt dreigen leraren uit het primair onderwijs te vertrekken naar het voortgezet onderwijs.

De invoering van de functiemix biedt de mogelijkheid om het loopbaanperspectief van de leerkrachten in het primair onderwijs te verbeteren, waardoor zij meer uitgedaagd worden zich gedurende hun werkzaam leven te blijven ontwikkelen. De functiemix betreft functiedifferentiatie, en gaat niet over taak- of beloningsdifferentiatie. De LB- en/of LC-functies die nu worden ingevoerd betreffen lerarenfuncties met, naast de reguliere lesgevende taak, zwaardere taken en verantwoordelijkheden ten opzichte van de LA-functie. Dit kunnen bijvoorbeeld taken en verantwoordelijkheden zijn op het gebied van onderwijsontwikkeling, opbrengstgericht werken, zorg en/of coaching van collega's. Op deze manier draagt de invoering van de LB-en/of LC-functies bij aan professionalisering en kwaliteitsverbetering van het onderwijs.

Streefsituatie functiemix 2014

De leraar die van de Pabo afkomt is startbekwaam. Dat betekent dat hij bekwaam is om als beginnend leerkracht te functioneren en de vakken die hij op de Pabo heeft gevolgd te geven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen alle vakken die hij als student in het kerndeel volgde, en de vakken waarin hij zich heeft gespecialiseerd in het profieldeel (Kennisbasis Pabo 2012). De specialisatie betreft dus een selectie van vakken, afhankelijk van het aanbod van de Pabo en de keuzes van de student.

De leerkracht komt gedurende de eerste periode na zijn afstuderen in de LA-schaal. In de eerste drie tot vijf jaar zal de leerkracht zich verder inhoudelijk ontwikkelen in de vakken uit de kennisbasis, waarvoor hij het profieldeel niet heeft gevolgd. Hij wordt aldus vakbekwaam en kan worden opgenomen in het lerarenregister.

Er wordt gestreefd dat 40% van de leerkrachten in 2014 een LB-functie heeft. Daarvoor moet een leerkracht in het onderwijs als leerkracht werkzaam zijn, en daarnaast beleids- en ontwikkeltaken uitvoeren voor zijn school. De meest aangewezen weg hiervoor is een post-hbo opleiding te volgen, maar een bestuur kan ook op basis van bewezen kwaliteiten de LB-functie vergeven.

De LC-functie is voor leerkrachten die de post-hbo opleiding Directeur Primair Onderwijs of een masteropleiding hebben gedaan. Dat kan een master kunst- of cultuureducatie zijn, of bijvoorbeeld een master onderwijsontwikkeling of -innovatie.

Voor het speciaal onderwijs geldt overigens de LB-functie als norm, ook daar geldt het streven van naar een verhoging van schalen naar circa 40% LC-functie.

Voorstel duurzame deskundigheidsbevordering via Pabo's en hogescholen

Dit plan voorziet in een aanpak gericht op:

1. een doorlopend en afgestemd professionaliseringsaanbod voor aankomende leerkrachten in het primair onderwijs tot en met leerkrachten die als begeleider of specialist op het gebied van cultuureducatie werkzaam zijn in het primair onderwijs (van initieel tot master);
2. Aparte aanvraag in het kader van Flankerend beleid:
via de post-hbo opleiding Cultuurbegeleider stimuleren van de regionale verduurzaming van contacten en initiatieven die leiden tot kennisontwikkeling, kennisdeling en samenwerking, met als doel de verbinding tussen onderwijs en het culturele aanbod te versterken.

Een doorlopend en afgestemd professionaliseringsaanbod

Pabo's zijn verantwoordelijk voor de opleiding van leerkrachten primair onderwijs. Voor de Pabo's is de inhoud van cultuureducatie vooralsnog vastgelegd in de Kennisbasis Kunstzinnige Oriëntatie voor de schoolvakken muziek, beeldend onderwijs, dans & drama (Bijlage 1). De kennisbasis geeft een concreet overzicht van die kennis die voor iedere startbekwame leraar minimaal noodzakelijk is. *Startbekwaam* is diegene die het diploma Pabo heeft behaald. Met een onderscheid tussen kerndelen en profieldelen is de beginnende leerkracht niet voor alle vakken *vakbekwaam*, alleen voor de vakken waarvoor hij het profieldeel heeft gevolgd.

Bij de kennisbasis staat de professionele vakkennis centraal: wat moet de leraar op de basisschool weten van – in dit geval – de kunstvakken en het leergebied kunstzinnige oriëntatie? En wat is de relatie tussen de vakinhoudelijke en de pedagogisch-didactische kennis bij dit leergebied? Hiervoor is binnen het domein Kunstzinnige oriëntatie een kennisbasis voor muziek, dans & drama en beeldend onderwijs ontwikkeld en door de HBO-Raad vastgesteld. De kennisbasis voor cultuureducatie ontbrak bij de publicatie van de kennisbasis in 2012, naar verwachting wordt deze in de loop van 2014 opgeleverd.

Voor ieder vak is beschreven welke vakkennis essentieel is als bagage voor de leraar primair onderwijs:

- Hij heeft gedegen kennis van de ontwikkeling van kinderen, indien gewenst met een verdieping voor het jongere of het oudere kind.
- Hij heeft gedegen kennis van leerprocessen bij taal en rekenen, is zelf professioneel geletterd en gecijferd.
- Hij heeft tenminste één ander vak diepgaand bestudeerd en is in staat voor dat vak een doorlopende leerlijn te maken en praktijkgericht onderzoek te doen.
- Hij beheerst de basics van de overige vakken.

Zo beschikt elke beginnende leerkracht bij de start van zijn loopbaan over een specifieke mix van breedte en diepgang. De kennisbases richten zich op kennis over het vak in relatie tot de integrale ontwikkeling van kinderen tussen 4 en 12 jaar. In het kernprogramma staan de noties over die ontwikkeling, in het profieldeel wordt aandacht besteed aan doorlopende leerlijnen in het curriculum. In beide delen gaat het om de totale ontwikkeling van het vak in de basisschool. Leraren moeten kennis hebben hoe een vak zich verhoudt tot de vragen en interesses van een specifieke leeftijdsgroep, naast de specialisatie voor het jongere of oudere kind.

Doorlopende professionaliseringslijnen kunstvak en cultuureducatie

Dit voorstel omvat enerzijds de realisatie van de kennisbasis, gericht op kunstzinnige oriëntatie en aan de andere kant een onderwijskundige en organisatorische vertaalslag in de vorm van een doorlopende professionaliseringslijn voor de leerkracht als specialist. Voor de kunstvakken loopt een doorlopende ontwikkelingslijn van het kerndeel kunstvak naar profieldeel kunstvak en vervolgens naar vakspecialist beeldend, dans, drama of muziek (post-hbo). Daarnaast loopt een doorgaande professionaliseringslijn van de cultuurcoördinator (icc'er) via de cultuurexpert naar de cultuurexpert B (post-hbo).

Initieel >>	Initieel >>	Post-initieel >>	Post-HBO
Kerndeel kunstvak >>	Profieldeel kunstvak >>	Specialisatie kunstvak >>	Vakspecialist
Kerndeel kunstvak >>	Cultuurcoördinator >>	Cultuurexpert >>	Cultuurbegeleider

Inmiddels zijn er ruim 5000 icc'ers in Nederland die een cursus tot interne cultuurcoördinator hebben gevolgd. Dit is een cursus die vooral gericht is op het schrijven van een beleidsplan en meer samenwerking met de culturele omgeving, inclusief de organisatie daarvan. Icc'ers in het onderwijs hebben (een combinatie van een aantal van) de volgende taken:

- *Communiceren* over cultuureducatie: gesprekken met collega's in en buiten de school, relaties onderhouden met ouders, buurt en instellingen, ervaringen uitwisselen met leerlingen, collega's, ouders en instellingen, et cetera.
- *Plannen ontwikkelen*: de visie van de school vertalen naar een visie op en beleid voor cultuureducatie, een vertaling maken van visie naar activiteiten, het inbedden van cultuureducatie in het curriculum, et cetera.
- *Cultuuraanbod beoordelen*: de kwaliteit van kunst- en cultuuraanbod beoordelen en op grond hiervan een beargumenteerde keuze maken.
- *Samenwerken met externen*: als contactpersoon fungeren tussen school en instellingen, cultuurverschillen tussen culturele instellingen en de school overbruggen, mensen van buiten de school betrekken bij plannen en activiteiten, et cetera.
- *Professionaliseren*: netwerken gebruiken voor uitwisselen ervaringen, systematische cultuureducatie evalueren en erover reflecteren, de eigen sterke en zwakke punten kunnen benoemen en daar scholing bij zoeken, et cetera.
- *Samenwerken binnen de school*: draagvlak creëren, collega's adviseren en inspireren op het gebied van cultuureducatie, collega's inzetten bij vormgeving en uitvoering van cultuureducatie, et cetera.
- *Coördineren*: activiteiten, leeromgeving en middelen op schoolniveau op elkaar afstemmen, vanuit de vraag van de school projecten op het gebied van cultuureducatie selecteren, initiëren en organiseren, inschatting maken van inzet collega's, ouders en anderen daarbij, et cetera.
- *Budgetteren*: beheren van het beschikbare budget voor cultuureducatie, kunnen vinden van eventuele aanvullende geldbronnen, et cetera

Niet iedere in het onderwijs werkzame cultuurcoördinator beschikt overigens over de kwaliteiten om alle bovenstaande taken uit te voeren.

Cultuurexpert

In het gezamenlijke advies van Raad voor Cultuur en Onderwijsraad *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!* (2012) wordt geadviseerd de functie cultuurexpert in te stellen op basisscholen. Het betreft een uitbreiding van het profiel van de icc'er met volgende extra kwaliteiten. De cultuurexpert:

- heeft diepgaande inhoudelijke kennis van één of meer kunstdisciplines;
- heeft globale inhoudelijke kennis van alle kunstdisciplines;
- heeft kennis van doorlopende leerlijnen;
- kan opbrengsten van cultuureducatie evalueren;
- kan via onderzoek een bijdrage leveren aan onderwijsverbetering en -ontwikkeling op het gebied van cultuureducatie;
- kan lessen verzorgen in een van de kunstvakken, waarbij de kinderen zelf actief aan de slag gaan;
- kan lessen verzorgen in een van de kunstvakken, waarbij de kinderen leren om van gedachten te wisselen over hun eigen werk of dat van kunstenaars;
- kan beleid ontwikkelen om cultuur te verweven met andere vakken.

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) beheert het landelijk netwerk van icc'ers en icc-trainers en heeft van OCW de opdracht gekregen het profiel van de cultuurexpert uit te werken en te ontwikkelen (24 oktober 2012).

Cultuurbegeleider (aparte aanvraag voor het Flankerend beleid)

De post-hbo opleiding cultuurbegeleider is in 2011–2012 ontwikkeld door het LPNPO in samenwerking met Bureau CiST uit Tilburg, Avans Hogeschool en Fontys Hogescholen. De cultuurbegeleider voldoet aan de zeven SBL-competenties van de leerkracht PO, waarbij bovendien sprake is van een verzwaring ten opzichte van een LA-functie. De cultuurbegeleider functioneert op HBO+ niveau. Enkele competenties uit het profiel:

- is in staat om collega's te begeleiden bij de vormgeving van het onderwijs waarbij cultuureducatie een belangrijke rol speelt;
- is in staat om cultuureducatie in een pedagogisch perspectief te benoemen en daarbij te legitimeren als een van de domeinen die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen;
- is bereid en in staat om verantwoordelijkheid te nemen voor de ontwikkeling van een deel van het onderwijskundig beleid op school en legt daarin culturele accenten;
- heeft zicht op de didactische lijnen en doorlopende leerlijn van de school;
- kan een doorgaande leerlijn op het gebied van cultuureducatie benoemen en uitleggen aan collega's;
- kan relevante inhoudelijke verbanden leggen tussen cultuur en andere onderwijsvakken;
- heeft kennis van het schoolconcept en kan dit uitdragen aan derden;
- levert een bijdrage aan de ontwikkeling van het onderwijsaanbod van de school en kan daarbij cultuur als middel inzetten;
- is in staat om op organisatorisch vlak duidelijke lijnen uit te zetten die invulling geven aan vernieuwings- en innovatieprocessen op school, met name culturele activiteiten in relatie tot uitvoering van het onderwijsprogramma en onderwijsontwikkeling;

- draagt in een regionaal netwerk structureel bij aan de doorontwikkeling van cultuureducatie en is bovendien in staat om dit netwerk mee verder te ontwikkelen;
- in staat tot het doen van praktijkgericht onderzoek, waarmee o.a. opbrengsten en resultaten in beeld kunnen worden gebracht en op grond waarvan onderwijskundige vertaalslagen kunnen worden gemaakt.

Beleid voor sturing deskundigheidsbevordering

Randvoorwaarde voor deskundigheidsbevordering van leerkrachten voor cultuureducatie is dat elke basisschool beleid voor cultuureducatie formuleert en uitvoert. Soms zal een student tijdens de Pabo als onderdeel van een profieldeel kunstvakken de icc-cursus (interne cultuurcoördinator) volgen en de basisschool helpen bij het maken van een beleidsplan. Soms heeft de school al een cultuurbeleidsplan of is het cultuureducatiebeleid onderdeel van het beleid van het bestuur voor alle scholen. Cultuureducatie moet in ieder geval een plek krijgen op de agenda van de directie, het team als geheel en van de individuele docent. In het beleid moet worden opgenomen wat de school wil bereiken met het cultuurbeleid. Welke doelen, acties en activiteiten (meetbaar) worden nagestreefd, hoe de school die wil uitvoeren en wie verantwoordelijk daarvoor is. Wat de directie verwacht van de leerkrachten en welke randvoorwaarden er voor de beleidsuitvoering zijn en een tijdpad.

Met een uitgewerkt cultuureducatiebeleid wordt deskundigheidsbevordering tot *een sturingsinstrument* voor borging en vergroting van de kwaliteit van het cultuuronderwijs. De in onderstaande schema's opgenomen functies moeten onderdeel vormen van het vastgelegde beleid van wat een basisschool duurzaam op het terrein van het leergebied Kunstzinnige oriëntatie en cultuureducatie wil realiseren.

Door de keuze voor deskundigheidsbevordering van zijn leerkrachten voor specialisatie of tot vakspecialist voor muziek, beeldend onderwijs en dans & drama of tot cultuurexpert of interne cultuurbegeleider geeft de basisschool zijn ambities weer op dit terrein.

Masteropleiding		LC-functie
Kunst- en cultuureducatie	Onderwijsontwikkeling en – innovatie	
Post-hbo		LB-functie
Vakspecialist kunstvak	Cultuurbegeleider	
Vakbekwaam (lerarenregister)		LA-functie
Vakinhoudelijke specialisatie – kunstvak profieldeel	Cultuurexpert	
Startbekwaam (leraar primair onderwijs)		
Profieldeel kunstvak	Profieldeel kunstvak /icc	
Kerndeel kunstvak	Oriëntatie op cultuureducatie	

Schema: opleiding en loopbaanontwikkeling, bewerkt voor cultuureducatie

Hiervoor moet de school in kaart brengen welke deskundigheid in het team en bij individuele docenten aanwezig is. Op basis van deze inventarisatie wordt beleidsmatig vastgesteld voor welke vorm van deskundigheidsbevordering wordt gekozen. De directie of het team gezamenlijk kiezen voor type en planning van de scholing. Bij de werving van nieuwe collega's kan ten aanzien van de kunstvakken gezocht worden naar aanvullende kwaliteiten. Ook tijdens voortgangs- en functioneringsgesprekken kan cultuureducatie een gespreksonderwerp zijn. Leerkrachten mogen formeel 10% van hun werkuren besteden aan deskundigheidsbevordering. Veel leraren weten dit niet en als ze het wel weten maken ze lang niet altijd volledig gebruik van die formeel beschikbare tijd. Vaak worden voor het team scholingsdagen georganiseerd, en daarnaast kan de leerkracht zich individueel scholen.

Uitwerking aanvraag flankerend beleid Cultuureducatie met Kwaliteit

Matchingsregeling: doorgaande leerlijnen leergebied Kunstzinnige oriëntatie

In het *Programma Cultuureducatie met Kwaliteit* van OCW staat het leergebied Kunstzinnige oriëntatie centraal, evenals in het programma van de matchingsregeling van het Fonds voor Cultuurparticipatie. De matchingsregeling is gericht op de vier al eerder genoemde activiteiten. De regierol voor alle activiteiten ligt in handen van de aanvragers, lokale en provinciale culturele instellingen.

Flankerend beleid: deskundigheidsbevordering Kunstzinnige oriëntatie en cultuureducatie

Om de deskundigheidsbevordering meer onderwijsinhoudelijke richting en duurzaamheid te geven wordt door het LKCA samen met de initiële opleidingen (LOBO) en het landelijk platform post-hbo opleidingen van de hogescholen (LPNPO) ingezet op een loopbaanperspectief voor leerkrachten van initiële, post-initiële- en post-hbo-deskundigheidsbevordering.

Cultuureducatie met Kwaliteit	
<i>Matchingsregeling</i>	<i>Flankerend beleid</i>
Regie bij cultuurinstellingen	Regie bij LOBO i.s.m. LKCA en LPNPO
Door: Culturele instellingen en basisscholen	Door: Pabo's en Post-HBO afdelingen hogescholen
Projecten gericht op:	Duurzaam loopbaanperspectief
1. ontwikkeling curriculum en doorgaande leerlijnen	Kennisbasis kerndeel kunstvakken (Pabo) Oriëntatie op cultuureducatie (Pabo)
2. bevordering deskundigheid leerkrachten en educatief medewerkers	Kennisbasis profieldeel kunstvakken (Pabo) Cultuurcoördinator (icc'er - Pabo)
3. intensieve samenwerking scholen en culturele omgeving	Profieldeel kunstvak (post initieel) Cultuurexpert (post initieel)
4. beoordelingsinstrumentarium culturele ontwikkeling leerlingen	Vakspecialist kunstvak (post-hbo) Cultuurbegeleider (post-hbo)
	Masteropleiding kunst of onderwijs

Schema: Matchingsregeling en Flankerend beleid

Cultuureducatie met Kwaliteit, de matchingsregeling en het flankerend beleid zijn gericht op het leergebied kunstzinnige oriëntatie. In het onderwijs, zowel op de Pabo als in het primair onderwijs, is veel aandacht voor vakoverstijgend werken en voor creativiteitsontwikkeling (in aansluiting op 21^e Century Skills). Op het merendeel van de basisscholen maakt cultuureducatie veel meer kans om goed gegeven te worden, als wordt aangesloten bij andere vakken. Daarom lijkt het ons belangrijk voor de kwaliteit van cultuureducatie om ook aan deze ontwikkelingen aandacht te besteden.

Voorstel voor Pabo en nascholing

In het kader van het flankerend beleid stellen wij voor om voor aankomende en zittende leerkrachten het Domein Kunstzinnige Oriëntatie uit te werken voor gebruik op de Pabo, voor nascholing en voor de hierboven beschreven loopbaanontwikkeling. Daarnaast stellen wij voor om aan te sluiten bij ontwikkelingen in het primair onderwijs en op de Pabo ten aanzien van een vakoverstijgende benadering en ten behoeve van creativiteitsontwikkeling.

Samengevat:

Voor de aankomende leerkracht/ student aan de pabo:
middelen voor ontwikkelgroepen van pabo-docenten die samen werken aan uitvoering en kennisdeling van de kennisbasis voor kerndeel en profieldeel Kunstzinnige oriëntatie, vakoverstijgend werken, creativiteitsontwikkeling en cultuurexpert.

Uitwerking van ideevorming (LKCA)

In deze aanvraag wordt een voorstel gedaan voor het opzetten van ontwikkelgroepen uitgevoerd door pabo's (en post-hbo afdelingen van hogescholen en lerarenopleidingen kunstvakken). Ontwikkelgroepen van docenten werken samen aan een invulling van het profieldeel en de nascholing van de kunstvakken in de kennisbasis Kunstzinnige oriëntatie. Ook zal in ontwikkelgroepen aandacht worden besteed aan de actuele ontwikkelingen in basisonderwijs en pabo rond een vakoverstijgende aanpak van kunstvakken en overige vakken en de bijdrage van de kunstvakken aan creativiteitsontwikkeling. Verder wordt, zoals ook in de opdracht van OCW staat, door pabodocenten en het LKCA het profiel van de cultuurexpert ontwikkeld. Het LKCA wil haar expertise en kennis inzetten voor het begeleiden van de ontwikkelgroepen om te komen tot kwalitatief goede en overdraagbare resultaten. Tijdens netwerkbijeenkomsten wordt door het LKCA, samen met inhoudelijke experts, curriculum experts en pabodocenten, gewerkt aan draagvlak voor de ontwikkelde producten. Via bijeenkomsten, nieuwsbrieven en websites worden resultaten gedeeld. Het LKCA zal stimuleren dat in netwerken van pabodocenten, inhoudelijke vakexperts, directies van (leraren)opleidingen en lectoraten elkaars expertise benutten, de bestaande verwoorvenheden en opbrengsten borgen en verder ontwikkelen. Hierbij zal het LKCA aansluiten op het gezamenlijk advies van de Onderwijsraad en Raad voor Cultuur.

Meerwaarde project

Dit project leidt tot een gemeenschappelijk, breed gedragen en samenhangende invulling van de kennisbases kunst- en cultuureducatie, vakoverstijgend werken en creativiteitsontwikkeling. Het sluit bovendien aan bij actuele ontwikkelingen in beleid en onderwijs.

Aandachtsgebied en samenhang

Aandachtsgebied: Cultuureducatie met Kwaliteit

De uitwerking van de kennisbases vormt een leerlijn kunst- en cultuureducatie op de pabo's, en zet in op de deskundigheidsbevordering van (aanstaande) leerkrachten.

Daarnaast worden andere producten en bronnen meegenomen gedurende de ontwikkeling: Cultuur in de Spiegel, de leerlijn cultuureducatie van SLO (projectleider Eeke Wervers maakt deel uit van het projectteam), de referentiekaders voor beoordeling en de uitkomsten uit de activiteiten van de aanvragers van de matchingsregeling, zoals die door FCP en het LKCA gedurende de looptijd in beeld worden gebracht.

In de periode 2014 en verder zal door de docenten van de Pabo's de nadruk worden gelegd op de vertaling naar materiaal voor studenten, zoals 'het zelf maken van een leerlijn' en 'hoe beoordelen we de ontwikkeling van leerlingen'.

Samenhang

De activiteiten van dit pabo-project worden afgestemd op de projecten die in het kader van de matchingsregeling van het FCP worden uitgevoerd.

Uit de analyse van de aanvragen blijkt dat nascholing en deskundigheidsbevordering weliswaar veel voorkomt maar dat de pabo's daar zelden bij betrokken zijn. Door een goed nascholingsaanbod in het flankerend beleid te verankeren kan de professionaliseringscomponent worden gewaarborgd en kunnen kwaliteitsmaatstaven worden toegepast die houvast en duidelijkheid bieden in de veelheid van initiatieven op het gebied van professionalisering.

Verder wordt aangesloten bij *Cultuureducatie met Kwaliteit*, *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!*, het Advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur, en uiteraard bij de projecten bij het LKCA gericht op het basisonderwijs en op Cultuureducatie met Kwaliteit, en bij de opbrengsten van eerdere projecten voor de pabo in de periode 2002–2012. Het afstemmingsoverleg CeK, zoals dit in het LKCA is georganiseerd, vormt een garantie voor de inhoudelijke samenhang.

Kennisbronnen

- Publicaties pabo-projecten 2002–2012
 - o Cultuur aan de basis
 - o Een rugzak gevuld met cultuur
 - o Handboek Cultuureducatie in de Pabo
 - o Cultuurmonitor pabo/PO-
 - o Opbrengsten Ontwikkelgroepen
 - o Eindpublicatie: Cultuureducatie op de pabo
- Een goede basis, Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo
- Programma Cultuureducatie met Kwaliteit van OCW

- Advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur (2012) *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!*
- Plananalyse aanvragen matchingsregeling FCP
- Dossier ICC
- Uitkomsten Casussen leerlijnen CeK (matchingsregeling FCP)

Doelgroep

- Pabo-docenten cultuureducatie en kunstvakken
- Docenten lerarenopleidingen kunstvakken
- Management pabo's en lerarenopleidingen kunstvakken
- Aankomende en zittende leerkrachten en cultuurcoördinatoren PO

Doelstelling

Het (in ontwikkelgroepen) ontwikkelen van blauwdrukken en organiseren van netwerken die de kwaliteit van cultuureducatie op de pabo verder bevorderen en die bijdragen aan de deskundigheidsbevordering van aanstaande en zittende leerkrachten. In (netwerk) bijeenkomsten en via nieuwsbrieven en websites stimuleren van draagvlak en kennisgeving.

Opbrengsten

- Blauwdruk beeldend onderwijs, muziek, dans en drama voor kerndeel en profieldeel;
- Blauwdruk voor vakoverstijgend werken (kunstvakken en andere vakken) voor pabo en post-initiële nascholing;
- Blauwdruk voor creativiteitsontwikkeling voor pabo en post-initiële nascholing;
- Profiel cultuurexpert, voor pabo en post-initiële nascholing;

Voor de uitwerking van alle blauwdrukken in ontwikkelgroepen geldt: uitwerking kerndeel, profieldeel, voorstel nascholing en voorleggen aan klankbordgroep PO. Producten zijn bruikbaar voor zowel de aankomende leerkracht als de voor de zittende leerkracht.

Monitoring en evaluatie

Opbrengsten van deze aanvragen worden drie keer voorgelegd aan het netwerk van pabodocenten. Op deze manier worden de voortgang en opbrengsten gemonitord door collega's uit het netwerk.

Na een gemeenschappelijke evaluatie worden de definitieve documenten vastgesteld.

Begroting 2014 - 2015

Onderwerp	Uitvoerenden	Begroting	
Uitwerking beeldend onderwijs	Geertje Staring, HAN Elsje Huij, Hanze Hogeschool Pieter Blanken, Saxion Ronald von Piekartz, Saxion	4 x 9.000 (30 weken x 4 uur x €75)	€ 36.000
Uitwerking muziek	Vivian Knols, De Nieuwste Pabo Loes Heitling, Hanze Hogeschool Hans van Eerden, Inholland Benno Spieker, Iselinge	4 x 9.000 (30 weken x 4 uur x €75)	€ 36.000
Uitwerking dans	Anouk van Nunen, Inholland Sandra Smulders, Iselinge	2 x 9.000 (30 weken x 4 uur x €75)	€18.000
Uitwerking drama	Wilke van der Molen, GHZ Madelief Debeij, Hogeschool Leiden	2 x 9.000 (30 weken x 4 uur x €75)	€ 18.000
Profiel cultuurexpert	Erika van de Kerkhof, pabo Avans Ludie Gootjes, GHZ Niekje van de Lavoit, HAN Renate Ammerlaan en Rebecca van Ingen, Hogeschool Leiden Karen Leenaerts, pabo Avans	5 x 9.000 (30 weken x 4 uur x € 75)	€45.000
Uitwerking vakoverstijgend werken	Maria Hermans, De Nieuwste Pabo Amanda Hendriks, HAN	2 x 9.000 (30 weken x 4uur x €75)	€ 18.000
Uitwerking creativiteitsontwikkeling	Lydia de Jong, pabo Avans Maria Hermans, De Nieuwste Pabo Rosien Verlaan, Marnix Academie Jorinde Jonker, Thomas More Hogeschool	4 x 9.000 (30 weken x 4uur x €75)	€ 36.000
Projectmanagement Hogeschool Iselinge	Eric Besselink	80 uur x € 75	€ 6.000

Monitoring en evaluatie	Pabonetwerk	30 x 2 x € 75	€ 4.500
Onvoorzien 5%			€ 10.875
Totaal			€ 228.375
Gevraagde subsidie			€ 114.185

Bijlage 1 Kennisbasis Kunstzinnige Oriëntatie

Op de pabo is de inhoud van de kunstvakken vastgelegd in de Kennisbasis Kunstzinnige Oriëntatie. De kennisbasis geeft een concreet overzicht van die kennis die voor iedere startbekwame leraar minimaal noodzakelijk is. Startbekwaam is diegene die met een diploma van de pabo afkomt. Met het onderscheid tussen de kerndelen en de profieldelen, is de beginnende leerkracht niet voor alle vakken vakbekwaam

Bij de kennisbasis staat de professionele vakkennis centraal: wat moet de leraar op de basisschool weten van – in dit geval – de kunstvakken en het leergebied kunstzinnige oriëntatie. En wat is de relatie tussen de vakinhoudelijke en de pedagogisch-didactische kennis bij dit leergebied. Hiervoor is binnen het domein Kunstzinnige Oriëntatie een kennisbasis voor muziek, dans & drama en beeldend onderwijs ontwikkeld. De kennisbasis voor cultuureducatie ontbrak bij de publicatie van de kennisbasis, naar verwachting wordt deze in de loop van 2013 opgeleverd.

Voor ieder vak is beschreven welke vakkennis essentieel is als bagage voor de leraar primair onderwijs:

Hij heeft gedegen kennis van de ontwikkeling van kinderen, indien gewenst met een verdieping voor het jongere of het oudere kind.

Hij heeft gedegen kennis van leerprocessen bij taal en rekenen, is zelf professioneel geletterd en gecijferd.

Hij heeft tenminste één ander vak diepgaand bestudeerd en is in staat voor dat vak een doorlopende leerlijn te maken en praktijkgericht onderzoek te doen.

Hij beheerst de basics van de overige vakken.

Zo ontstaat bij de start van de loopbaan een specifieke mix van breedte en diepgang. De kennisbases richten zich op kennis over het vak in relatie tot de integrale ontwikkeling van kinderen tussen 4 en 12 jaar. In het kernprogramma staan de elementaire noties over die ontwikkeling, in het profieldeel wordt aandacht besteed aan doorlopende leerlijnen in het curriculum. In beide delen gaat het om de totale ontwikkeling van het vak in de basisschool. Leraren moeten kennis hebben hoe een vak zich verhoudt tot de vragen en interesses van een specifieke leeftijdsgroep, naast de specialisatie voor het jongere of oudere kind.

Zoals uit de opzet van de kennisbasis blijkt, wordt slechts voor een of enkele vakken gewerkt op het niveau van een profieldeel. Daarom is bij de kennisbasis het advies gegeven om de eerste jaren van de beroepspraktijk, de zogenoemde inductieperiode, te gebruiken voor verdere professionalisering. De ervaring is dat beginnende leraren drie tot vijf jaar nodig hebben om het beroep echt in de vingers te krijgen. Deze periode kan benut worden voor aanvullende professionalisering gebaseerd op de profieldelen van de kennisbases. Zo kan de leerkracht zijn professionele kennis verdiepen voor die vakken waarvan hij alleen de kerndelen beheerst. Deze professionalisering is overigens ook geschikt voor reeds langer werkzame leerkrachten.

Onderstaande beschrijvingen van de kennisbases van het Leergebied Kunstzinnige Oriëntatie zijn overgenomen uit *Een goede basis*, Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo, 2011.

Kennisbasis muziek op de Pabo

Belang van het vak

Muziek is in de huidige maatschappij een niet weg te denken verschijnsel. Muziek klinkt overal, is zelfs op elk moment beschikbaar voor volwassenen en voor kinderen en is een universele taal die grenzen overschrijdt. Dankzij internet en de ontwikkeling van de elektronische media kan bijna iedereen voortdurend beschikken over welke muziek dan ook. Ontwikkelingen als de multiculturaliteit, de invloed van technologie en de toegenomen multidisciplinariteit in de kunsten krijgen razendsnel een antwoord met een plaats binnen de muziek zelf. Maar die ontwikkelingen maken dat de vraag naar hoe het onderwijs muziek moet opnemen in haar aanbod en de vraag naar de unieke bijdrage van het vak muziek niet zo gemakkelijk zijn te beantwoorden. Los van de ontwikkelingen op het terrein van de muziek en de plaats van muziek in de samenleving moet de beantwoording van deze vragen ook geplaatst worden in het perspectief van de (muzikale) cultuur waarin kinderen opgroeien en de (muzikale) ontwikkelingsfasen die kinderen doorlopen.

Om de waarde van het vak muziek te kunnen bepalen wordt onderscheid gemaakt in de meer intrinsieke en de meer instrumentele effecten. Bij de instrumentele kan gedacht worden aan de effecten op het sociaal klimaat, op het leren samenwerken, op de leerprestaties. Belangrijke maar bijkomende effecten. Deze kennisbasis gaat ervan uit dat de rechtvaardiging voor het onderwijs in de muziek zelf ligt en primair gelegitimeerd wordt vanuit intrinsieke effecten. Specifieke intrinsieke effecten van muziekonderwijs op de ontwikkeling van kinderen zijn opgenomen in de doelstellingen van muziekmethodes, zoals de ontwikkeling van een muzikaal gehoor en het vergroten van de expressieve mogelijkheden van kinderen en jongeren door zich zingend en spelend met muziek te leren uiten. Muziek moet klinken, moet beleefd en doorleefd worden om tot haar essentie door te dringen. Muziek is een communicatievorm die al eeuwen oud is, met een symbooltaal waarmee op unieke wijze uiting kan worden gegeven aan gevoelens en denkbeelden. Naast de klank en de beleving bij het vak muziek is de expressie essentieel. Het vak heeft een plaats binnen het geheel van creativiteitsontwikkeling. Juist het vermogen tot verbeelden, tot het materialiseren van oplossingen is een must in de tijd waarin stevige vragen op de samenleving afkomen. Creatief omgaan met muziek is met name aanwezig bij het muzikaal improviseren en ontwerpen. Met de creativiteitsontwikkeling plaatst het vak zich binnen het brede spectrum van het cultuuronderwijs en de cultuureducatie. Kinderen en jongeren ontwikkelen door cultuuronderwijs een rijk en complex zelfbewustzijn dat zelf weer de basis vormt voor handelen.

De culturele context van het vak is sterk bepalend voor de muzikaal-culturele geletterdheid. Het reflecteren op muzikaal-culturele ervaringen is daarbij een essentiële en meer dan alleen een cognitieve aangelegenheid. Het gaat daarbij ook om esthetisch oordeel, begrip van betekenis en persoonlijke ontwikkeling, en om aspecten van burgerschap in de relatie tussen school en maatschappij.

Structuur van het vak

De kennisbasis muziek maakt voor de beschrijving van het onderwijsaanbod onderscheid in domeinen die de vormen van muzikaal gedrag beschrijven en een concept dat de concrete inhoud van het vak beschrijft. Concept en domeinen tezamen en in onderling verband beant-

woorden de vraag naar de inhoud van het vak: doelstellingen en inzet, de gevraagde kennis en vaardigheden, en de opbrengsten.

De domeinen zijn: zingen, spelen (op instrumenten), luisteren (naar muziek), componeren en improviseren, bewegen en muziek, en lezen/noteren/vastleggen.

De domeinen zijn verbonden met de muzikale ontwikkeling van kinderen, met de leerstof, met elkaar en met de kunstzinnig gehanteerde begrippen: productie, reproductie, receptie en reflectie. Het concept dat gehanteerd wordt, is bekend onder de aanduiding KVB-model: het Klank-Vorm-Betekenis-model (Smit & Van der Lei, 1983).

Onder het begrip 'klank' vallen de verschillende klankeigenschappen als klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur. Onder het begrip 'vorm' vallen vormprincipes als herhaling, contrast en variatie, maar ook muziekstructureringen zoals compositievormen. Onder 'betekenis' wordt het verschijnsel begrepen dat muziek iets met mensen doet en dat mensen iets met muziek doen. Het Klank-Vorm-Betekenismodel en de domeinen worden voorzien van contexten die gerelateerd zijn aan het werkveld. Deze contexten zijn afkomstig uit de SLO-uitgave TULE (Tussendoelen en Leerlijnen).

Het vak en de leerlingen

Iets wat zo bij mensen hoort en zo prominent aanwezig is in het menselijk bestaan, moet in de opvoeding van kinderen een plaats krijgen. De jonge jaren zijn beslissend voor het niveau waarop men de rest van zijn leven muziek kan beoefenen en beleven. Baby's, peuters, kleuters, zelfs ongeboren kinderen reageren op muziek. Voordat een kind naar school gaat, heeft het al veel muziek gehoord. Die alomtegenwoordigheid van muziek heeft ook een keerzijde. Het gevaar is niet denkbeeldig dat kinderen niet meer gericht luisteren en dat door de vele prikkels afstomping ontstaat en gebrek aan concentratie. Voor leraren moet het een grote uitdaging zijn hoe hiermee om te gaan en hoe de leerlingen in hun ontwikkeling op muziek zijn te focussen.

Voor de beschrijving van de muzikale ontwikkelingsfasen van kinderen zijn een aantal nieuwe theorieën van belang (Runfola & Swanwick, 2002). Weliswaar beperken zij zich tot specifieke gebieden van de muziekontwikkeling, maar in samenhang met leidende en meer algemeen georiënteerde theorieën kan een goed beeld gegeven worden van de verschillende stadia en de muzikale mogelijkheden van kinderen op verschillende leeftijden (Hargreaves, 1996). Onderscheiden worden drie ontwikkelingsstadia waarbij het eerste stadium van 0-4 jaar in het teken staat van het omgaan met muzikaal materiaal, vooral de klank. In het tweede stadium van 4-9 jaar verschuift de aandacht van het kind naar de expressieve mogelijkheden van muziek. In het derde stadium van 10-15 jaar staat de muzikale vorming centraal.

Het kerndeel

1. Algemeen

- 1.1 De student kan verschillende functies en betekenissen van muziek in de samenleving benoemen en kan dit aantonen met voorbeelden.
- 1.2 De student kan de specifieke bijdrage van het vak muziek aan het leren en ontwikkelen van leerlingen verwoorden en kan deze illustreren aan de hand van voorbeelden.
- 1.3 De student kan aangeven welke bijdrage het vak muziek kan leveren in de realisatie van de kerndoelen voor het primair onderwijs en hoe dit aansluit bij de voorschoolse ontwikkeling en de kerndoelen voor kunst en cultuur in het voortgezet onderwijs.

2. Structuur van het vak

- 2.2 De student kan de kern van het muziekonderwijs herkennen en benoemen aan de hand van de vijf domeinen van muziek en het *Klank-Vorm-Betekenis-model*.
- 2.3 De student beschikt over kennis van de basale methodische vaardigheden voor het vak muziek.
- 2.4 De student kan de begrippen (re-)productie, receptie en reflectie in relatie brengen met de vijf domeinen en illustreren aan de hand van voorbeelden.
- 2.5 De student kan de opbouw van veel gebruikt lesmateriaal voor het vak muziek in grote lijnen beschrijven en verbinden met (vak)didactische keuzes en leerlijnen.

3. Het vak en de leerlingen

- 3.1 De student kan beargumenteren dat muzikale ontwikkeling van leerlingen bijdraagt aan zowel creatieve ontwikkeling als psychomotorische, zintuiglijke, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.
- 3.2 De student kan inhoudelijke keuzes voor muziekactiviteiten verantwoorden op basis van kenmerken van de betreffende leeftijdsgroep.
- 3.3 De student kan het belang verwoorden van muziekonderwijs op jonge leeftijd vanuit het besef dat dit beslissend is voor het niveau waarop men de rest van het leven muziek kan beoefenen.

4. De samenhang met andere vakken

- 4.1 De student kan op basaal niveau stadia van ontwikkeling volgens Piaget relateren aan stadia van muzikale ontwikkeling.
- 4.2 De student kan de samenhang tussen muziek en andere vakken in de leergebieden *Kunstzinnige Oriëntatie* en *Oriëntatie op jezelf en de Wereld* illustreren aan de hand van thema's.
- 4.3 De student kan verbanden leggen tussen taalontwikkeling van kinderen en muziek als belangrijk middel daarbij, zowel wat betreft taalreproductie en taalproductie.
- 4.4 De student kan het ritmische (metrisch)systeem van muziek relateren aan besef van lengte, tijd, duur, verdeling (breuken) en samenhang daartussen (oriëntatie in tijd en ruimte) en dit illustreren met voorbeelden.
- 4.5 De student kan eigentijdse ICT-hulpmiddelen kiezen bij het bepalen van werkvormen voor muziek.

Het profieldeel

1. Algemeen

- 1.1. De student heeft kennis van visies (en doelen) voor het vak muziek en kan een relatie aangeven met cultuuronderwijs.
- 1.2. De student heeft inzicht in de consequenties van gangbare en vernieuwende onderwijsvisies voor de wijze waarop muziekonderwijs wordt benaderd.

1.3. De student kan praktijkgericht onderzoek doen naar het effect van (eigen) didactische aanpak (inzet van strategieën, benadering van leerlingen, interactie, samenwerkend leren etc.) en keuzes voor didactisch materiaal in samenhang met de eigen onderwijsvisie, de visie van collega's en van de school.

2. Structuur van het vak

2.1 De student heeft inzicht in de principes van leerstofordening in relatie tot de leerlijnen voor het vak muziek.

2.2 De student is in staat om op schoolniveau de inhoud voor het vak muziek te ordenen in leerlijnen van onderbouw naar bovenbouw en daarbij het *Klank-Vorm-Betekenis-model* te hanteren dat de concrete inhoud van het vak muziek geeft in relatie met *Tussendoelen en Leerlijnen*.

2.3 De student kan muziekonderwijs koppelen aan relevante culturele thema's en is in staat om (voor diverse groepen) naar aanleiding van actuele gebeurtenissen muziekactiviteiten te ontwikkelen.

3. Het vak en de leerlingen

3.1 De student kan binnen muzieklessen variëren in manieren van oriënteren, begeleiden en evalueren/nabespreken en daarbij reflecteren op de verschillen.

3.2 De student kan vragen en ideeën van leerlingen verbinden aan muzikale aspecten (vijf domeinen) en kan anticiperen op respectievelijk leer- en ondersteuningsbehoeften in de verschillende leeftijdscategorieën.

3.3 De student kan muziekactiviteiten zodanig op maat maken dat leerlingen met bepaalde leerproblemen, dan wel talenten en/of leerstijlen, de aan hen aangeboden leeractiviteiten op een adequate, en op een bij hen passende manier of niveau kunnen uitvoeren.

3.4 De student kan inspelen op het gegeven dat leerlingen buiten de basisschool muzikaal gevormd worden door het downloaden van muziek, het met elkaar uitwisselen van muziek en muziek bij games en andere media.

4. De samenhang met andere vakken

4.1 De student kan visies op muziekonderwijs en cultuuronderwijs koppelen aan visies op leren van leerlingen en de visie van de school.

4.2 De student kan de stadia van ontwikkeling volgens Piaget relateren aan stadia van muzikale ontwikkeling en op basis daarvan het onderwijsprogramma verantwoorden.

4.3 De student kan in afstemming met de jaarplanning een onderwijsprogramma (bijvoorbeeld een project, thematisch onderwijs of onderwijsarrangement) ontwerpen waarin een of meer vakken uit het leergebied *Kunstsinnige Oriëntatie* muziek en/of dans, drama en beeldend) en vakken uit andere leergebieden in samenhang aan de orde komen.

4.4 De student is bekend met culturele instellingen (musea, theaterpodia, centra voor kunst en cultuur, buitenschoolse opvang) rond de scholen met een relevant buitenschools kunsten culturaanbod en kan dit aanbod inpassen of afstemmen op het onderwijsprogramma van de school.

Kennisbasis dans en drama op de Pabo

Belang van het vak

Dans en drama op tv zijn hot, met name de programma's die een selectief element in zich dragen. Dat geldt overigens ook voor muziek. Jongeren die uitverkoren willen worden voor een rol in een musical, een Michael Jackson willen zijn of hun zang, dans en spel ter beoordeling aan een vakjury voorleggen. En laagdrempelig zijn die uitingen te bewonderen op YouTube. Dat alles kan rekenen op de interesse van een groot en breed publiek. Die belangstelling moet te verklaren zijn uit het gegeven dat deze uitingen dicht bij de mens staan, bijdragen aan het zelfbewustzijn en het wezen van mensen raken. Mensen dansen zelf en spelen rollen, maar voor de kunstvakken dans en drama gaat het uiteraard om meer. Jongeren gaan aan de slag met dans en drama binnen een sociale en educatieve context. Beide vakken leveren een bijdrage aan hun kunstzinnige en culturele ontwikkeling.

De kunstzinnige en culturele ontwikkeling zoals die binnen het onderwijs vorm wordt gegeven, kan beschreven worden vanuit drie invalshoeken en elk met eigen doelstellingen.

1. Als cultuurgoed

Jongeren verwerven kennis, vaardigheden en technieken om door middel van dans en drama vorm en betekenis te creëren. Ze ontwikkelen eigen vaardigheden als danser/choreograaf en speler/regisseur, leren hierop te reflecteren en kunnen dit relateren aan professionele kunstvormen. Ze krijgen inzicht in de maatschappelijke betekenis van dans en drama in heden en verleden en ontdekken hoe dans en drama een verbindende rol kunnen spelen in onze maatschappij. Dit vormt de jongeren tot toekomstige culturele burgers die kennis hebben van het verleden, actief deelnemen aan kunst en cultuur van nu en die de kunst van morgen mede vormgeven.

2. Als didactisch middel

Dans en drama worden ingezet als didactisch middel voor andere vakken met gunstige effecten op de (blijvende) verwerving van leerstof.

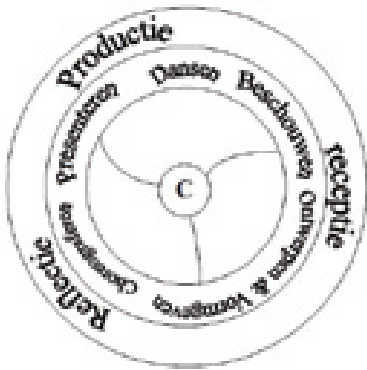
3. Als pedagogisch middel

Dans en drama bevatten rijke leercontexten die bij kunnen dragen aan de sociale, morele en intellectuele autonomie en voor belangrijke, vakoverstijgende competenties en kwalificaties als creatief en kritisch denken, probleemoplossend denken en werken, en sociale vaardigheden.

Structuur van het vak

De kennisbasis 'dans en drama' maakt voor de beschrijving van zijn inhoud gebruik van het model MVB, materie-vorm-betekenis. Voor de toepassing van dit model wordt een thema of onderwerp procesmatig uitgewerkt wat resulteert in een product waarbij de persoonlijke verbinding met een thema of onderwerp in een presentatie zichtbaar moet worden. In termen van het model: vanuit 'materie' wordt geleerd binnen dans en drama zelf materiaal te maken. Vervolgens moeten reflectie en analyse op deze 'vorm'-geving de inhoud 'betekenis' verlenen.

Voor dans ziet het model er als volgt uit:

Materie: gaat over het gebruik maken van bewegings- en uitdrukkingsmogelijkheden van het lichaam zoals coördinatie, spierbeheersing, oriëntatie in de ruimte, verfijning en nuanceering van eigen bewegingen. Onder materie horen begrippen als het lichaam als instrument, ordening en het gebruik de danselementen als ruimte, tijd en kracht en de danskwaliteiten (d.w.z. de dynamische kwaliteit van een beweging, bijvoorbeeld zweven glijden, stoten).

Vorm: verwijst naar vormgevingsprincipes zoals herhaling, contrast, articulatie, frasering. Hierbij gaat het om de afstemming van vorm en inhoud. In vormgeving onderscheiden we fysieke, beeldende, dramatische en muzikale dans. Ook dansante dramaturgie (spanningsopbouw) is een onderdeel van vorm.

Betekenis: richt zich op vormgeven in dans aan de persoonlijke verbinding met een onderwerp of thema waardoor zeggingskracht ontstaat.

Voor drama ziet het model er als volgt uit:

Materie: gaat over de uitdrukkingsmogelijkheden van het lichaam, zoals houding, beweging, mimiek, stem en het verkennen van de basis spelelementen: wie, wat, waarom, waar en wanneer.

Vorm: verwijst naar de dramatische lijn (spanningsopbouw) en uitdrukkingsvormen zoals speltechnieken en spelstijlen om kleur te geven aan een boodschap.

Betekenis: richt zich op vormgeven in drama aan de persoonlijke verbinding met een onderwerp of thema waardoor zeggingskracht ontstaat.

Centraal in het MVB model staat creativiteit. Dat komt tot uiting in verschillende waarneembare handelingen.

Voor dans zijn deze: *dansen, beschouwen, ontwerpen en vormgeven, choreograferen en presenteren.*

Voor drama: *spelen, beschouwen, ontwerpen en vormgeven, regisseren en presenteren.*

Deze onderdelen wisselen elkaar af en vullen elkaar aan, en geen ervan kan gemist worden.

Hierdoor kan geleerd worden dat opvattingen oorspronkelijk kunnen zijn, verassend en inspi-

rerend. Deze waarneembare handelingen worden gekoppeld aan vakinhoudelijke indicatoren waarbij zowel voor dans als voor drama een onderscheid wordt gemaakt in vaardigheden en kennis naar de volgende indeling:

- eigen vaardigheden
- didactische vaardigheden
- danskennis en drama/theaterkennis
- didactische kennis.

De basisstructuur van het Materie-Vorm-Betekenismodel behoort tot de kennis en vaardigheden van een leraar. De verworven kennis en vaardigheden kan hij zowel productief, receptief als reflectief toepassen. Verder heeft de leraar zich de vakinhoudelijke indicatoren eigen gemaakt om deze vervolgens adequaat te kunnen toepassen bij de ontwikkeling in dans en drama van kinderen.

Het vak en de leerlingen

Spel en beweging zijn voor het kind weliswaar van levensbelang, maar het gaat om het plezier. Die combinatie maakt het moeilijk spel en beweging in één theoretisch kader te vangen (Kohnstamm, 1998). Het spelen van kinderen staat vooral in dienst van de verstandelijke ontwikkeling (Piaget, 1972). Door te spelen met dingen leert het kind vooral assimileren, de dingen naar de hand te zetten. In het spelend imiteren van andere mensen leert het echter ook accommoderen: helemaal zijn als de ander. In het speels bezig zijn heeft assimilatie de overhand. Vygotsky (1978) daarentegen stelt dat spel een leidende activiteit is voor kinderen, een door de volwassenen gestuurd leerproces. Bruner sluit hierbij aan en ziet het belang van het spel in het bevorderen van de sociale omgang. Een veilige relatie, competentie en autonomie zijn drie voorwaarden die de motivatie tot leren stimuleren. Ervaren dat je zelf mag kiezen en beslissingen kunt nemen, motiveert kinderen (Stevens, 1998). De drie voorwaarden sluiten aan bij de basisvoorwaarden voor de lessen dans en drama. Om deze informatie te vertalen naar de eigen lessituatie, passend bij thema's en onderwerpen uit de omringende wereld van de leeftijdsgroep is de website Tule SLO behulpzaam. Er worden voor dans en drama ontwikkelingslijnen uitgezet voor het kind in de onderbouw, het kind in de middenbouw, en het kind in de bovenbouw. In elk van de beschrijvingen per basisschoolperiode wordt stilgestaan bij de fysieke ontwikkelingen van kinderen en hun motorische mogelijkheden, en de verstandelijke en emotionele ontwikkeling met hun expressieve en communicatieve mogelijkheden.

Het kerndeel

1. Algemeen

1.1 De student kan verschillende functies en betekenissen van dans en theater in de samenleving benoemen en kan dit aantonen met voorbeelden.

1.2 De student kan de specifieke bijdrage van de vakken dans en drama aan het leren en ontwikkelen van leerlingen verwoorden en kan deze illustreren aan de hand van voorbeelden.

1.3 De student kan aangeven welke bijdrage de vakken dans en drama kunnen leveren aan de realisatie van de kerndoelen voor het primair onderwijs en hoe dit aansluit bij de voorschoolse ontwikkeling en de kerndoelen kunst en cultuur in het voortgezet onderwijs.

1.4 De student kan de relatie tussen onderwijs in dans en drama en cultuuronderwijs toelichten.

2. Structuur van het vak

2.1 De student kan de kern van het onderwijs in dans en drama herkennen en toelichten aan de hand van:

- het MVB model voor Dans (Materie-Vorm-Betekenis) met de verschillende vormen van dansant gedrag (*dansen-beschouwen - ontwerpen& vormgeven - choreograferen - presenteren*)
- het MVB model voor Drama (Materie-Vorm-Betekenis) met de verschillende vormen van dramatisch gedrag (*spelen-beschouwen-ontwerpen& vormgeven-regisseren-presenteren*).

2.2 De student beschikt over kennis van de basale methodische vaardigheden van dans (het lichaam als instrument, dansaspecten en danskwaliteiten) en van drama (het lichaam als instrument en de basis spelelementen) in relatie tot het thema/onderwerp.

2.3 De student kan de begrippen productie, receptie en reflectie in relatie brengen met de vakken dans en drama en illustreren aan de hand van voorbeelden.

2.4 De student kan de opbouw van veel gebruikt lesmateriaal voor de vakken dans en drama in grote lijnen beschrijven en verbinden met (vak) didactische keuzes en leerlijnen.

3. Het vak en de leerlingen

3.1 De student kan beargumenteren dat dans en drama bijdraagt aan zowel de creatieve ontwikkeling als psychomotorische- en zintuiglijke ontwikkeling, cognitieve- en sociaal- emotionele ontwikkeling.

3.2 De student kan inhoudelijke keuzes voor dans en drama activiteiten verantwoorden op basis van kenmerken van de betreffende leeftijdsgroep.

3.3 De student kan keuzes maken voor het gebruik van digitaal beeld- en geluidsmateriaal en software, vanuit de relevantie voor de betreffende leeftijdsgroep.

4. De samenhang met andere vakken

4.1 De student kan op basaal niveau stadia van ontwikkeling volgens Piaget relateren aan stadia van dansante en dramatische ontwikkeling.

4.2 De student kan de samenhang tussen dans en drama en andere vakken in de leergebieden Kunstzinnige Oriëntatie en Oriëntatie op Jezelf en de Wereld illustreren aan de hand van thema's.

4.3 De student kan taal- en rekenonderwijs op een betekenisvolle manier en rekening houdend met het leerling niveau, verbinden met dans en drama en dit illustreren met voorbeelden.

Het profieldeel

1. Algemeen

1.1. De student heeft kennis van visies (en doelen) voor de vakken dans en drama en kan een relatie aangeven met cultuuronderwijs.

1.2. De student heeft inzicht in de consequenties van gangbare en vernieuwende onderwijsvisies voor de wijze waarop het onderwijs in dans en drama wordt benaderd.

1.3. De student kan praktijkgericht onderzoek doen naar het effect van (eigen) didactische aanpak (inzet van strategieën, benadering van leerlingen, interactie, samenwerkend leren etc.) en keuzes voor didactisch materiaal in samenhang met de eigen onderwijsvisie, de visie van collega's en van de school.

2. Structuur van het vak

2.1 De student heeft inzicht in de principes van leerstofordening in relatie tot de leerlijnen voor de vakken dans en drama.

2.2 De student is in staat om op schoolniveau de inhoud voor de vakken dans en drama te ordenen in leerlijnen van onderbouw naar bovenbouw en daarbij het *Materie-Vorm-Betekenis model voor dans en drama* te hanteren in relatie met Tussendoelen en Leerlijnen (TULE).

2.3 De student kan onderwijs in dans en drama koppelen aan relevante culturele thema's en is in staat om (voor diverse groepen) n.a.v. actuele gebeurtenissen dans en drama activiteiten te ontwikkelen.

3. Het vak en de leerlingen

3.1 De student kan binnen dans- en dramalessen variëren in manieren van oriënteren, begeleiden en evalueren/nabespreken en daarbij reflecteren op de verschillen.

3.2 De student kan vragen en ideeën van leerlingen verbinden aan dansante en dramatische aspecten en kan anticiperen op respectievelijk leer- en ondersteuningsbehoeften in de verschillende leeftijdscategorieën.

3.3 De student kan dans en muziekactiviteiten zodanig op maat maken dat leerlingen met bepaalde leerproblemen, dan wel talenten en/of leerstijlen, de aan hen aangeboden leeractiviteiten op een adequate, en op een bij hen passende manier of niveau kunnen uitvoeren.

3.4 De student kan inspelen op het gegeven dat leerlingen buiten de basisschool mede gevormd worden door dans en drama/theater op televisie, internet en via andere media.

4. De samenhang met andere vakken

4.1 De student kan visies op het onderwijs in dans en drama en cultuur koppelen aan visies op leren van leerlingen (zoals leren in een rijke leeromgeving, sociaal constructivisme, de leerstijlen van Kolb, meervoudige intelligenties) en de visie van de school.

4.2 De student kan de stadia van ontwikkeling volgens Piaget relateren aan stadia van dansante en dramatische ontwikkeling en op basis daarvan het onderwijsprogramma verantwoorden.

4.3 De student kan in afstemming met de jaarplanning een onderwijsprogramma (bijvoorbeeld een project, thematisch onderwijs of onderwijsarrangement) ontwerpen waarin één of meer vakken uit het leergebied Kunstzinnige oriëntatie (dans, drama en/of muziek of beeldend), en vakken uit andere leergebieden in samenhang aan de orde komen.

4.4 De student is bekend met culturele instellingen rond de scholen (musea, theaterpodia, centra voor kunst en cultuur, buitenschoolse opvang) met een relevant buitenschools kunst- en cultuuraanbod en kan dit aanbod inpassen in of afstemmen op het onderwijsprogramma van de school.

Kennisbasis beeldend onderwijs op de Pabo

Belang van het vak

Beeldend onderwijs ontwikkelt het visueel verbeeldend vermogen door kinderen aan te spreken op hun ervaringen van de werkelijkheid en ze vervolgens te leren die ervaringen te visualiseren. Wij denken in talige concepten van de werkelijkheid, maar onder die talige, denkende bewustzijnslaag is er een ervaringsgebied dat grote invloed heeft op ons handelen. Kunstervaring en kunstactiviteit werken grotendeels via het ervarende systeem en via het lichaam (*embodied knowledge*). Beeldend onderwijs ontwikkelt bij kinderen deze gevoelsmatige, intuïtieve, niet cognitieve kant van hun persoon door op gestructureerde wijze die subjectieve

ervaringen te visualiseren.

Wij leven in een beeldcultuur. Beelden wekken een overvloed aan gedachten en emoties bij ons op. Uit onderzoek blijkt dat mensen hun werkelijkheid interpreteren door een keten te maken van eerder opgeslagen ervaringen. In minder dan een seconde vormen zich mentale concepten en gedachteconstructies (*frames*). Ieder individu leert de cognitieve modellen van zijn cultuur, net als grammatica, zonder twijfel en zonder moeite. Beelden, beeldtaal en beeldcultuur vormen bij uitstek de uitingvorm van de cognitieve modellen van onze samenleving. De beeldcultuur behoort tot het kennisgebied van beeldend onderwijs en daarom levert dit onderwijs, tekenen en handvaardigheid, een unieke bijdrage aan de ontwikkeling van de cognitieve modellen bij kinderen.

Structuur van het vak

Het vakgebied kent de volgende domeinen: tweedimensionaal, driedimensionaal en vierdimensionaal. We onderscheiden tekenen (2D), handvaardigheid(3D) en media waarin de factor tijd een rol speelt, zoals video (4D).

De kennisbasis van beeldend onderwijs maakt voor de beschrijving van de inhoud gebruik van een 'cirkelmodel' met productcomponenten *Betekenis, Vorm en Materiaal en procescomponenten Beschouwen, Onderzoeken en Werkwijze*. De afstemming tussen de componenten vindt plaats in momenten van *Reflectie*, gedurende het gehele vormgevingsproces (Onna 2008).

In ieder beeldend proces, of het nu gaat om productie (beelden maken) of om perceptie (kijken/ ervaren van beelden), altijd hebben we te maken met de componenten uit het cirkelmodel:

'Beeldende werkstukken ontstaan wanneer betekenis, vorm (beeldaspecten) en materiaal op elkaar worden afgestemd. In beeldend onderwijs gaan kinderen aan de slag met onderwerpen/ thema's in een betekenisvolle context. Ze worden geïnspireerd in een situatie die hen aanzet tot creatief, oorspronkelijk vormgeven. Om hun ideeën vorm te geven leren ze beeldende mogelijkheden van diverse materialen/technieken (bijv. tekenen en ruimtelijk construeren) te onderzoeken aan de hand van de beeldaspecten ruimte, kleur, vorm, textuur en compositie (TULE 2008).'

Hier volgt een nadere toelichting op de aspecten van het 'cirkelmodel':

Betekenis

De betekenis van een beeld wordt bepaald door zowel de maker als de gebruiker, maar wordt vooral ingekleurd door de culturele omgeving waarin het gemaakt is en waarin er naar gekeken wordt. Beeldend onderwijs helpt kinderen om te gaan met de beeldcultuur door betekenissen en functies van beelden aan de orde te stellen.

Rond de betekenis van beelden onderscheiden we twee benaderingen (De Visser, 1989): de

morfologie van het beeld (wat er direct te zien is) en de iconografie van het beeld (de achtergronden, regels en symboliek zijn nodig voor het juiste begrip).

Vorm/beeldaspecten

Beeldaspecten zijn zichtbare vormgevingskenmerken die aan beelden te onderscheiden zijn: ruimte, kleur, vorm, textuur, compositie. Met kennis van en vaardigheid in het hanteren van beeldaspecten kan de maker gericht beïnvloeden hoe een werkstuk eruit ziet.

Materiaal

Beelden zijn objecten die ontstaan door bewerking van materiaal. Elk materiaal heeft eigen karakteristieke kenmerken. Vaak begint een vormgevingsproces door de aantrekkingskracht die van het materiaal uitgaat. Ieder domein heeft een eigen arsenaal aan materiaal mogelijkheden.

Beschouwen

Beschouwing van kunst en vormgeving maakt deel uit van beeldend onderwijs en is een belangrijke bron van informatie en inspiratie. Tijdens beschouwen onderzoek je de visuele informatie. Het is een proces van ervaren, interpreteren en analyseren.

Beschouwen van eigen werk en andermans werk kan de maker een impuls geven een nieuw proces te beginnen.

Onderzoeken

Een kind dat vormgeeft onderzoekt al doende mogelijkheden van materiaal, variaties in de vorm (beeldaspecten) en het effect daarvan op de zeggingskracht en de betekenis van het werkstuk. Er wordt een beroep gedaan op creativiteit, het vermogen om nieuwe ideeën te produceren. In het beeldend onderwijs leren kinderen visualiseren door verschillende procesroutes te volgen: nabootsen, experimenteren/improviseren, associatief werken, gebruik van toeval als ordeningsprincipe, planmatig en gefaseerd werken.

Werkwijze

Deze component heeft betrekking op de stappen in het beeldend proces. Procesvaardigheden worden ontwikkeld door te werken met een beeldende probleemstelling met een leeftijdsgebonden complexiteit wat betreft: materialen, technieken, onderzoeksopdrachten en planning van het proces.

Reflecteren

Dit kernconcept is overkoepelend voor alle vorige. Reflectie duidt op samenspraak met jezelf en met je omgeving. Het gaat erom dat je je intuïtieve innerlijke gewaarwording op een bewuster niveau brengt ten behoeve van het vormgevingsproces. Je doet dat gaandeweg en achteraf, door reflecterende vragen te stellen, zowel met betrekking tot eigen werk als met dat van anderen.

Het vak en de leerlingen

In het verlengde van diverse stadiatheorieën (Piaget) typeren we tenslotte de ontwikkeling van het verbeeldend vermogen in drie leeftijdsfasen.

Kinderen van 4 tot 6 jaar

- Verbeelden de werkelijkheid vanuit hun directe belevings sfeer
- Experimenteren met verschillende materialen/technieken en beeldaspecten

Kennisbasis

- Toeval speelt een grote rol in het intuïtieve proces
- Door aanwijzen, benoemen en naar elkaar luisteren, leren ze beschouwen en maken daarbij gebruik van prentenboeken, foto's en kunstwerken die associaties oproepen
- Ze vertellen over hun werk.

Kinderen van 6 tot 9 jaar

- Kiezen onderwerpen vanuit een bredere context (eigen beeldcultuur) en krijgen aandacht voor betekenis en causale verbanden
- Denken in wetmatigheden met hang naar realisme (het moet echt lijken), verbeelding van ruimtelijke illusie en ruimtelijk vormgeven
- Materialen en werkwijze die de fijne motoriek stimuleren, meer planmatig werken, werken naar directe waarneming
- Oog voor realiteitsgehalte, begrippenkader voor beschouwen, beelden uit verschillende culturen
- Ontwikkelen een referentiekader voor reflectie.

Kinderen van 9 tot 12 jaar

- Bredere context, betekenissen die daarbij passen, aandacht voor anderen, voor verschillen tussen mensen
- Samenhang tussen beeldaspecten en de betekenis/zeggingskracht van het beeld
- Uitbreiding van materiaaltoepassingen, complexere opdrachten, grip op de verschillende stappen, kiezen zelf materiaal en oplossingen
- Ontwikkeling van perceptuele organisatie, aandacht voor de context van het beeld (visie, achtergrond van de maker), uitbreiding referentiekader en nuancering eigen standpunt, kunstuitingen van verschillende culturen
- Beheersen van het beeldend proces met eigen probleemoplossingen, soms terugval naar geaccepteerde oplossingen
- Minder toeval, meer inzet van eerder ontdekte aanpak, repertoire aan werkwijzen
- Kritische houding tegenover eigen werk, stappen benoemen en vergelijken, ontwikkeling referentiekader met eigen en andermans criteria.

Het kerndeel

1. Algemeen

- 1.1 De student kan verschillende functies en betekenissen van beelden in de samenleving benoemen en kan dit aantonen met voorbeelden.
- 1.2 De student kan de specifieke bijdrage van beeldend onderwijs aan het leren en ontwikkelen van leerlingen verwoorden en kan dit illustreren aan de hand van voorbeelden.
- 1.3 De student kan aangeven welke bijdrage beeldend onderwijs kan leveren aan de realisatie van de kerndoelen voor het primair onderwijs en hoe dit aansluit bij de voorschoolse ontwikkeling en de kerndoelen voor kunst en cultuur in het voortgezet onderwijs.
- 1.4 De student kan de relatie tussen beeldend onderwijs en cultuuronderwijs toelichten.

2. Structuur van het vak

- 2.1 De student kan de kern van beeldend onderwijs herkennen en toelichten aan de hand van het 'cirkelmodel' en kan de samenhang tussen proces- en productcomponenten beschrijven.
- 2.2 De student beschikt over kennis van de basale methodische vaardigheden binnen beeldend onderwijs (het gebruik van beeldaspecten en materialen en technieken binnen de domeinen 2D, 3D en 4D) in relatie tot het thema/onderwerp.
- 2.3 De student kan de begrippen productie, receptie en reflectie in relatie brengen met beeldend onderwijs en illustreren aan de hand van voorbeelden.
- 2.4 De student kan de opbouw van veel gebruikt lesmateriaal voor beeldend onderwijs in grote lijnen beschrijven en verbinden met (vak)didactische keuzes en leerlijnen.

3. Het vak en de leerlingen

3.1 De student kan beargumenteren dat beeldend onderwijs bij leerlingen bijdraagt aan zowel creatieve ontwikkeling als psychomotorische, zintuiglijke, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.

3.2 De student kan inhoudelijke keuzes voor beeldende activiteiten verantwoorden op basis van kenmerken van de betreffende leeftijdsgroep.

3.3 De student kan op basaal niveau stadia van ontwikkeling volgens Piaget relateren aan stadia van beeldende ontwikkeling.

4. De samenhang met andere vakken

4.1 De student kan de samenhang tussen andere vakken in de leergebieden *Kunstzinnige oriëntatie* en *Oriëntatie op jezelf en de wereld* illustreren aan de hand van thema's.

4.2 De student kan taal- en rekenonderwijs op een betekenisvolle manier en rekening houdend met het leerling-niveau, verbinden met beeldend onderwijs en kan dit illustreren met voorbeelden.

4.3 De student kan keuzes maken voor het gebruik van digitaal beeldmateriaal en software vanuit de relevantie voor beeldend onderwijs en de betreffende leeftijdsgroep.

Het profieldeel

1. Algemeen

1.1. De student heeft kennis van visies (en doelen) voor beeldend onderwijs en kan een relatie aangeven met cultuuronderwijs.

1.2. De student heeft inzicht in de consequenties van gangbare en vernieuwende onderwijsvisies voor de wijze waarop beeldend onderwijs wordt benaderd.

1.3. De student kan praktijkgericht onderzoek doen naar het effect van (eigen) didactische aanpak (inzet van strategieën, benadering van leerlingen, interactie, samenwerkend leren etc.) en keuzes voor didactisch materiaal in samenhang met de eigen onderwijsvisie, de visie van collega's en van de school.

2. Structuur van het vak

2.1 De student heeft inzicht in de principes van leerstofordening in relatie tot leerlijnen voor beeldend onderwijs.

2.2 De student is in staat om op schoolniveau de inhoud voor beeldend onderwijs te ordenen in leerlijnen van onderbouw naar bovenbouw en daarbij het 'cirkelmodel' te hanteren in relatie met Tussendoelen en Leerlijnen.

2.3 De student kan beeldend onderwijs koppelen aan relevante culturele thema's en is in staat om (voor diverse groepen) n.a.v. actuele gebeurtenissen beeldende activiteiten te ontwikkelen.

3. Het vak en de leerlingen

3.1 De student kan binnen beeldende lessen variëren in manieren van oriënteren, begeleiden en evalueren/nabespreken en daarbij reflecteren op de verschillen.

3.2 De student kan vragen en ideeën van leerlingen relateren aan keuzemogelijkheden in het beeldend proces en aan de hanteringswijze van beelddaspecten en materialen en kan daarbij anticiperen op respectievelijk leer- en ondersteuningsbehoeften in de verschillende leeftijdscategorieën;

3.3 De student kan beeldende activiteiten zodanig op maat maken dat leerlingen met bepaalde leerproblemen, dan wel talenten en/of leerstijlen, de aan hen aangeboden leeractiviteiten op

een adequate en op een bij hen passende manier of niveau kunnen uitvoeren.

3.4 De student kan inspelen op het gegeven dat leerlingen buiten de basisschool mede gevormd worden door de hedendaagse beeldcultuur op televisie, internet en via andere media.

4. De samenhang met andere vakken

4.1 De student kan visies op beeldend onderwijs en cultuuronderwijs koppelen aan visies op leren van leerlingen (zoals leren in een rijke leeromgeving, sociaal constructivisme, de leerstijlen van Kolb, meervoudige intelligenties) en de visie van de school.

4.2 De student kan de stadia van ontwikkeling volgens Piaget relateren aan stadia van beeldende ontwikkeling en op basis daarvan het onderwijsprogramma verantwoorden.

4.3 De student kan in afstemming met de jaarplanning een onderwijsprogramma (bijvoorbeeld een project, thematisch onderwijs of onderwijsarrangement) ontwerpen waarin één of meer vakken uit het leergebied Kunstzinnige oriëntatie (beeldend en/of dans, drama en muziek) en vakken uit andere leergebieden in samenhang aan de orde komen.

4.4 De student is bekend met culturele instellingen rond de scholen (musea, theaterpodia, centra voor kunst en cultuur, buitenschoolse opvang) met een relevant buitenschools kunst- en cultuuraanbod en kan dit aanbod inpassen in of afstemmen op het onderwijsprogramma van de school.